

Rafael Chirbes
*Een
fraai
handschrift*

Roman

Uit het Spaans vertaald door
Eugenie Schoolderman

Eerste druk
2004

Menken Kasander & Wigman Uitgevers
Leiden

Deze uitgave werd vertaald met een
subsidie van de Dirección General del
Libro, Archivos y Bibliotecas van het
Spaanse Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Sport.

Oorspronkelijke titel:

La buena letra

© 1992 Rafael Chirbes

Nederlandse vertaling:

© 2004 Eugenie Schoolderman /

Menken Kasander & Wigman

Uitgevers, Leiden

Omslagontwerp:

Rik Cox bno, Den Haag

Foto omslag:

© Cas Oorthuys /

Nederlands Fotoarchief

Foto auteur:

© Antonio de Benito

ISBN 90 74622 44 5

NUR 302

www.mkw-uitgevers.nl

Voor mijn schaduwen

Vandaag heeft ze bij me gegeten. Tijdens het toetje vroeg ze of ik me de middagen nog herinnerde waarop je vader en je oom naar het voetbal gingen en ik een kop cichorei voor haar zette. Ik dacht, ja, na vijftig jaar doet de gedachte aan die middagen me nog steeds pijn. Ik heb me nooit kunnen bevrijden van die treurige herinnering.

Terwijl de mannen hun colbertje aantrokken en hun haar kamden voor het spiegelkje in de vestibule, klaagde zij dat ze niet mee mocht. Je oom knipoogde over zijn schouder naar me en zei tegen haar: 'Denk je eens in, een vrouw tussen zo veel mannen. We zijn hier niet in Londen, schat. Hier blijven de vrouwen thuis.' De tranen sprongen haar in de ogen van wrok, waarvoor ze ons, zodra ze maar kon, liet boeten.

Ze had altijd een heel andere voorstelling van het leven dan wij. Misschien had ze dat overgehouden aan haar tijd in Engeland, bij de chique familie waarbij ze een aantal jaren had gewoond. Vanaf het begin sprak en gedroeg ze zich vreemd, anders. Ze noemde je oom 'lieve schat' en 'liefste', in plaats van hem met zijn naam aan te spreken. Tegenwoordig is dat misschien normaal, maar indertijd was dat buitenissig. Maar hij vond het mooi dat hij kon laten zien dat hij getrouwd was met een vrouw die anders was dan de anderen en die hem gilletjes slakend tegemoet kwam lopen of zich, zodra ze hem thuis hoorde komen, achter de deur verstopte om hem te verrassen. Bij het eten voerde ze hem soms, alsof hij een klein kind was, en hij schaamde zich er niet voor om haar, zelfs als er anderen bij waren, 'mama' te noemen.

Op zondagmiddag bracht ik graag een bezoek aan mijn moeder en daarna ging ik met je zus naar de film, maar vanaf het moment dat zij ten tonele was verschenen, kwam het daar steeds minder vaak van. Ze werd somber als ze alleen thuis bleef, en vroeg me haar gezelschap te houden. Film vond ze iets banaals. 'Als het nou een toneelstuk was,' zei ze, 'of een mooi concert, maar film. En dan ook nog eens met al die mensen uit het dorp in die afschuwelijke zaal.' En even daarna: 'Blijft u toch, blijft u hier bij mij, dan houden we elkaar gezelschap en luisteren naar de radio.' Ze sprak me altijd met u aan, ondanks dat we zo jong waren en bovendien schoonzusters.

Ik voelde me gedwongen om niet meer naar de film te gaan zodat zij niet alleen thuis achter zou blijven en we later, tijdens het eten, geen zure gezichten zouden krijgen. Het ergste van die zondagmiddagen was dat zij, nadat ze voor elkaar had gekregen dat ik thuisbleef, net deed alsof ze was vergeten dat ik er was, en in plaats van wat met mij te praten, ging ze met haar neus in een boek zitten, en las of viel in slaap.

Pas aan het eind van de middag dacht ze ineens weer aan mij. Dan vroeg ze: 'Waarom zet u niet een beetje cichorei, dan drinken we samen een kopje?' Ze zei nooit koffie, zoals wij allemaal braaf deden, maar cichorei. Bij het horen van dat woord nam ik me voor nooit meer een zondagmiddag bij haar te blijven. Ik verdrong in treurigheid. Het was het vermoeden van iets vermijdbars dat ons net zo veel pijn zou doen als de armoede, de oorlog en de dood.

Mijn opa vond het leuk om me aan het schrikken te maken. Iedere keer dat ik naar hem toe ging, verstopte hij zich met een pop achter de deur, en wanneer ik, die het spel kende, dan vroeg ‘Waar is opa?’, kwam hij plotseling tevoorschijn, gooide de pop, die net zo groot was als ik, boven op me en lachte terwijl hij me sloeg met die handen van stof, die ik vreselijk vond. Hij genoot ervan als ik dan boos werd en even later bij hem op schoot bescherming zocht. ‘Maar opa is er toch, wat kan je dan gebeuren, kleine domoor?’ zei hij, en dan was ik niet bang meer voor de pop, die hij op een stoel had gegooid. ‘Voel maar, hij doet niets,’ zei hij, en ik voelde. ‘Hij is van stof.’

Hij vertelde me ook altijd het verhaal van de man die uit de hutkoffer klom waarin zijn vrouw hem had gestopt nadat ze hem aan stukken had gesneden en zijn lever eruit had gehaald. De vrouw had de lever gekookt en die haar minnaar voorgezet, maar de dode kwam hem terughalen. De kracht van het verhaal –de spanning– zat hem in de traagheid waarmee de dode de traptreden af kwam die de vliering scheidden van de eetkamer. ‘Ana, ik kom nu van de vliering,’ kondigde de dode aan, en vervolgens: ‘Ana, ik ben al op de overloop,’ ‘ik ben al op de bovenverdieping,’ ‘ik ben al op de achtste trede,’ ‘op de zevende,’ ‘op de zesde.’

Terwijl mijn opa met zijn woorden het lijk steeds dichterbij de plek bracht waar wij zaten, keek ik naar de trap en verwachtte hem daar te zien verschijnen, en ik gilde

opgewonden en huilde en smeekte 'nee, nee, hij mag niet verder naar beneden komen,' maar kon daarmee de afdeling niet tegenhouden. Het verhaal was pas afgelopen als mijn opa een brul gaf, met zijn reusachtige hand mijn gezicht bedekte en zei: 'Daar ben ik al.' Ik sloot mijn ogen, gilde en spartelde in zijn armen en hing vervolgens om zijn warme nek, en was dan niet bang meer en was blij dat ik bij hem was.

We hadden toen nog geen elektrisch licht, en de kamers waren altijd vol schaduwen die door de vlam van de petroleumlamp steeds vervormden en verplaatsten. Als mijn moeder, nadat ze me in bed had gestopt, de kamer uit liep en de petroleumlamp meenam, gleed het maanlicht over de wand tegenover me en hoorde je het gekraak van het rieten vlechtwerk van het dak. Ik sloot mijn ogen, kroop weg onder de lakens en deed net alsof ik het niet hoorde. Maar die nachten verwachtte ik dat er ieder moment iets verschrikkelijks kon gebeuren.

Op een keer werd ik in de duisternis ontvoerd door een schim die me de trap af sleurde. Toen de schim en ik buiten kwamen, was er grote beroering op straat. Mensen schreeuwden en renden heen en weer. De vlammen reikten tot aan de hemel en alles was in rook gehuld. Het huis van onze burens stond in brand. De volgende dag hoorde ik dat een van de meisjes die er woonden was omgekomen. 'Ze hebben een droog, kromgetrokken stuk hout begraven,' hoorde ik zeggen, en dat beeld van een droog, kromgetrokken stuk hout en iemands afwezigheid waren sindsdien voor mij het symbool van de dood.

Vorig jaar heb ik je vrouw een set lakens gegeven met de namen van je vader en mij erop geborduurd. Ze vond ze altijd al erg mooi en elke keer dat ze langskwam drong ze erop aan dat ik ze aan haar zou geven. Een maand geleden zei ze ineens langs haar neus weg dat ze ze in een kist had gelegd in het berghok van het zomerhuis en dat er schimmel in was gekomen en ze onbruikbaar waren geworden. Je zult het wel dwaas vinden, maar ik heb de hele middag zitten huilen. Ik bekeek de foto's van je vader en mij, en hilde. De hele middag lang, voor de la van het dressoir waarin ik de foto's bewaar.

Ik voelde me treurig om ons, om alles waarop we hadden gehoopt en waarvoor we hadden gevochten toen we jong waren, de liedjes die we uit ons hoofd kenden en zongen -'ogen, zo groen als het groene graan', de momenten waarop we lachten en de dingen die we tegen elkaar zeiden om elkaars hart te doen smelten. Treurig om onze dansavonden en de witte overhemden die ik voor je vader maakte toen we nog niet getrouwd waren. Treurig om mijn vriendinnen en mezelf, de keren dat we bijeenkwamen om elkaars haar net zo te knippen als de filmsterren het hadden. De film was nog zonder geluid, en er was een blonde pianist op wie wij meisjes allemaal verliefd waren. We vonden het mooi zijn trieste rug te zien waar het licht van het scherm op viel. Hij was niet van hier. Ik weet niet waar hij vandaan kwam en wat er van hem geworden is. Het leek alsof alles eeuwig zou

voortduren, maar het is allemaal snel vervlogen, zonder iets achter te laten. De lakens waar je vrouw zo achteloos mee is omgesprongen, waren de lakens van mijn huwelijksnacht.

Aan onze trouwdag hielden we niet één foto over. Je oom Andrés, een neef van je vader, van wie je vast wel eens gehoord hebt, had een camera en zou foto's maken. Maar de avond voor de bruiloft gingen je vader en hij met vrienden op stap. Andrés heeft zich toen bedronken en is op weg naar huis gevallen en verstuikte daarbij zijn enkel. De volgende morgen was zijn voet zo dik dat hij niet eens naar de bruiloft kon komen. Hij gaf de camera aan je oom Antonio, die de hele dag aan één stuk door plaatjes schoot. We lachten als dwazen. Je vader stond erop dat ik een glaasje anijs dronk, en ik kon gewoonweg niet serieus blijven iedere keer dat je oom ons voor de camera zette. 'Je sluiert, haal die sluiert voor je ogen weg,' beval je oom. 'Ook al bent u nu dan een mevrouw, daarom hoeft u niet meteen zo ernstig te doen,' zei hij gekscherend. Hij wilde me gewoon uitdagen om me aan het lachen te krijgen. En je vader al net zo: 'Kom op, we lijken wel filmsterren.'

Feit is dat we, toen we na een paar dagen de filmpjes wilden ophalen bij de fotozaak, ontdekten dat er -na al het theater van je oom Antonio- geen een foto was gelukt. Slechts op een van de afdrukken waren wat schimmen te onderscheiden die voor iemand die op het feest was geweest misschien vaag te herkennen waren. Ik heb die mislukte foto jaren bewaard. 'We zien eruit als geesten die uit het graf zijn ontsnapt,' zei je vader lachend.

Een paar dagen na zijn dood moest ik aan die woorden denken. Toen ik de laden van het dressoir aan het stoffen was, kwam ik de foto ineens tegen en bedacht ik dat alle schimmen die op dat oude stuk karton leken te zweven, op die van mezelf na, inderdaad al in een andere wereld leefden. Ik heb de foto verbrand. Ik ben niet bijgelovig, maar ik had het gevoel dat ik hem niet mocht verscheuren maar dat ik hen allemaal, en ook mezelf, aan zoiets puurs en geheimzinnigs als het vuur moest prijsgeven. Ik zag hem branden en dacht aan je oom Antonio, die de foto had gemaakt en nog leefde. Hij was aan de andere kant gebleven. Zijn schim werd niet gereinigd in het vuur met alle andere, die op de foto voortleefden toen ze er niet meer waren. De woorden van je vader: het waren geesten, ja, maar ze zouden nooit uit het graf ontsnappen.

Je vader was nog maar net overleden, of ik wist al, net als ik nu weet, dat de dood hem geen troost bracht. Van je grootouders leefde alleen mijn moeder nog, die niet op de foto stond omdat zij op de trouwdag niet naar de kerk was geweest, maar oma María had vervangen in de keuken. Nog geen paar maanden later was tante Pepita overleden, die onze getuige was en er die dag prachtig uitzag in de jurk die we samen hadden genaaid. Angelines, Rosa Palau, Pedro, je grootouders, Inés en Ricardín, Marga, ze zijn allemaal overleden in de loop van de jaren die mijn trouwdag scheidden van de dag -inmiddels ook al lang vervlogen- waarop ik de foto verbrandde. Het zijn overwegend namen die jou niets zeggen en die je alleen af en toe gehoord hebt. Ze waren mijn leven. Mensen van wie

ik hield. Het gemis van ieder van hen heeft me met pijn
vervuld en me de levenslust ontnomen.